

УДК 378.147

С. В. Омеляненко, М. С. Доннік

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Сучасна підготовка соціальних педагогів детермінується викликами часу щодо наявних соціально-педагогічних проблем соціально вразливих категорій населення. Здатність фахівця соціальної сфери до високого рівня реалізації соціально-педагогічної діяльності та миттєвого реагування на виникаючі потреби особистості обумовлюється сформованим рівнем знань, переконань та ефективної діяльності, що накопичуються під час навчального процесу у вищому навчальному закладі. Особливого значення у процесі підготовки майбутнього соціального педагога набувають сучасні технології навчання, покликані підготувати конкурентноспроможного фахівця, спроможного швидко пристосуватися до стрімкого розвитку сучасного суспільства.

Основою оцінювання якості вищої освіти та професійної підготовки соціальних педагогів, а також якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів є Галузевий стандарт, в якому визначено ряд виробничих функцій та типових для даної функції задач діяльності. У процесі вивчення соціально-педагогічних дисциплін, навчальних та виробничих практик студент – майбутній соціальний педагог, має оволодіти готовністю до реалізації таких виробничих функцій: гностичної, комунікативної, організаторської, діагностичної, прогностичної, посередницької, охоронно-захисної, попереджувально-профілактичної, соціально-терапевтичної та корекційно-реабілітаційної.

Проблеми фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів вирішувалися в дослідженнях О. Безпалько, В. Докучаєвої, І. Зверєвої, Е. Зеєра, Н. Краснової, З. Кияниці, Н. Ларіонової, А. Маркової, Д. Разіної, С. Харченка та інших. Проте, незважаючи на велику кількість наукових напрацювань у цій сфері, відсутні єдині концептуальні та методологічні підходи щодо реалізації освітнього процесу студентів спеціальності «Соціальна педагогіка».

У пропонованій статті ми презентуємо досвід використання сучасних технологій навчання у процесі вивчення соціально-педагогічних дисциплін майбутніми соціальними педагогами, формування їхньої готовності до реалізації професійних функцій.

Кардинальні зміни у суспільно-політичному житті нашої країни потребують утвердження й орієнтації на співробітництво всіх учасників соціально-педагогічного процесу. Практична реалізація цих завдань залежить насамперед від соціального педагога, здатного вільно орієнтуватися в соціальних умовах, розуміти особливості розвитку культури, оволодівати достовірною науковою інформацією, яких завжди

потребує суспільство і школа як одна із його визначальних соціальних інституцій. Виховання фахівців, які здатні вільно і критично мислити, відтворювати духовні й інтелектуальні цінності, передбачає подальший розвиток у студентів самостійності, самосвідомості, незалежності суджень у поєднанні з повагою до поглядів інших людей, уміння приймати рішення і нести відповідальність за свої вчинки, здійснювати самостійний вибір стилю поведінки.

Одним із шляхів розв'язання цих завдань, формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації комунікативної професійної функції є використання діалогових технологій навчання, у процесі чого головною метою навчання стає розвиток особистості студента з опорою на використання особистого досвіду учасників. Включення всіх студентів у обговорення проблемних задач, що виникають у результаті ознайомлення із текстами, життєвими ситуаціями, фрагментами телевізійних програм, художніх фільмів, знаходження прихованих суперечностей в них, спільний пошук розв'язків сприяє формуванню у майбутніх педагогів уміння взаємодіяти на суб'єкт-суб'єктному рівні: слухати і говорити, ділитися власними думками і допомагати іншим формулювати їх думки, спонукати до висловлювання думок, ставити запитання. Саме в процесі спільної навчальної діяльності відбувається розвиток діалогічної форми мислення кожного партнера, формування рефлексивних механізмів мислення: крім власної позиції, яка розкривається при висуненні гіпотези, її реалізації, оцінці гіпотези партнера, поступово формується позиція іншого, тобто особистість, ніби ставши на місце партнера, починає оцінювати власну гіпотезу, брати участь в утворенні гіпотези іншого. Зустрічаючись із різними стилями комунікативної поведінки, студенти розширюють свій соціальний досвід спілкування і найбільш репрезентативні типи комунікативної активності, які в ньому реалізуються, а приклад організацію діалогу викладачем – є зразком для наслідування у наступній педагогічній діяльності. В діалозі з'являється можливість існування різних бачень, розумінь предметних та соціальних ситуацій, спроба співвіднести їх, сформулювати своє власне розуміння. Таким чином, виникає ефект саморозвитку. Крім того формується вміння бачити та адекватно розуміти позицію іншого (навіть протилежну особистій), що часто виникає у соціального педагога під час спілкуванні з вихованцями, які належать до різних соціальних груп.

При обговоренні педагогічних праць, практичного досвіду соціально-педагогічної діяльності ми дотримуємося такої послідовності роботи: 1) знайомство з текстом як відображенням ціннісних орієнтацій і досягнень попередніх поколінь, як посередником між культурою та індивідом; розкриття смислових одиниць тексту; 2) постановка студентами запитань, які виникли у них в ході ознайомлення із текстом; 3) спільна робота над текстом: формулювання меж неузгодженості між учасниками діалогу, пошук взаєморозуміння, стимуляція інтелектуальних навичок через діалогічну взаємодію, засвоєння засобів

мислительної діяльності (логічних основ, понять, алгоритмів, правил), побудова спільної форми мислення (розвиток ідей один одного, надання контраргументів, альтернативних гіпотез та ін.); 4) фокусування на окремих проблемах з метою розв'язання практичних завдань; 5) позитивна оцінка синтезу між критикою і творчістю на індивідуальному і колективному рівнях, заохочення смислоутворюючих тенденцій особистості, що стимулюють уміння мислити.

Ефективною технологією формування готовності до реалізації гностичної функції у професійній діяльності майбутніх соціальних педагогів є технологія формування критичного мислення на основі чотирьох фаз мисленнєвої діяльності: 1) виявлення та заперечення припущень; 2) перевірка фактичної точності та логічної послідовності; 3) розгляд контексту; 4) вивчення альтернатив, основні положення якої розроблені на основі програми «Читання та письмо для розвитку критичного мислення» [1] та адаптовані нами із урахуванням специфіки соціально-педагогічної діяльності та підготовки до неї соціальних педагогів. Наприклад, на заняттях із навчальної дисципліни «Соціальна педагогіка» ми пропонуємо студентам ознайомитися з декількома авторськими підходами до вивчення соціально-педагогічних проблем представників «групи ризику». Зокрема, студентам пропонується ознайомитися із періодичною літературою, де висвітлено технології соціально-педагогічної діяльності щодо подолання проблем, притаманних певній категорії «груп ризику»; проаналізувати запропоновані автором статті методи роботи; обговорити доцільність їх використання та запропонувати власний варіант надання соціально-педагогічної допомоги. При цьому використовується як індивідуальна, так і групова форми роботи, під час яких, на початковому етапі, студенти висловлюють свої передбачення щодо існування різних поглядів на проблему. На наступному етапі знаходять аргументи для доведення чи спростування певних поглядів, з якими познайомилися у пропонованих фрагментах наукових чи популярних статей. При цьому ми наголошуємо, що контекст відіграє важливу роль у розумінні інформації, тому пропонуємо з'ясувати, у зв'язку з чим різняться думки авторів. Вивчення альтернатив досягається завдяки спрощенню інформації в результаті її поділу на окремі частини, перенесення її в практичну діяльність, зміну ролей, коли студент стає в позицію автора повідомлення чи учасника соціально-педагогічного процесу.

Студенти, майбутні соціальні педагоги, активно включаються у реалізацію різноманітних проектів. Метод проектів ми розглядаємо як комплексний інтегративний процес, який передбачає цілепокладання, планування, організацію, реалізацію цілей за допомогою адекватних прийомів організації діяльності студентів, аналіз результатів. Мета залучення студентів до виконання проектів – забезпечувати реалізацію соціального замовлення на людину нового, демократичного суспільства, якій притаманна активна життєва позиція. Участь у проекті для студентів

— це взаємна навчально-пізнавальна, ігрова, творча діяльність, яка має загальну мету й узгоджені засоби діяльності та спрямована на досягнення загального результату. Метою проектної діяльності студентів є навчальний творчий продукт, під яким розуміється самостійно розроблений продукт від ідеї до її втілення, який має суб'єктивну або об'єктивну новизну і виконаний під контролем і консультацією більш досвідченого викладача.

З метою формуватися готовності до реалізації прогностичної, посередницької, охоронно-захисної, попереджувально-профілактичної, соціально-терапевтичної, корекційно-реабілітаційної професійних функцій ми пропонуємо проекти різного змісту. Всі вони спрямовані не лише на отримання інформації щодо роботи із різними категоріями клієнтів, а, в першу чергу, на формування практичних умінь професійної діяльності. Прикладами таких проектів є: «Соціальна адаптація студента-першокурсника» (згадати проблеми соціально-педагогічного характеру, що виникали у студента на першому курсі, описати їх та запропонувати роботу соціального педагога (куратора групи) щодо подолання означених проблем); «Уявна організація» (проаналізувати стан соціально-педагогічних проблем у суспільстві; запропонувати проект уявної організації, створеної особисто студентом задля вирішення наявних проблем соціуму; проект повинен містити назву організації, емблему, мету діяльності, завдання, та перелік фахівців, що надаватимуть кваліфіковану допомогу).

Різноманітність видів проектів, тем із соціально-педагогічних дисциплін, у ході яких пропонувалась реалізація цих проектів, забезпечували право вибору студентами тематики й виду проекту. Цей вибір закріплювався у свідомості студентів як процес прийняття на себе відповідальності.

Робота над проектами передбачала дотримання таких етапів: 1) формування мікрогруп для спільної роботи над майбутнім проектом, вибір теми проекту; обговорення у мікрогрупі головної ідеї проекту, можливих джерел інформації, методів та засобів досягнення поставленої мети, прогнозування кінцевого результату своєї діяльності; 2) ознайомлення із літературою, використання методів та засобів досягнення поставленої мети; оформлення розробленого проекту; 3) самоаналіз розробленого проекту та його представлення в умовах аудиторної роботи. Зокрема, на першому етапі роботи над проектом «Корекційно-розвивальна арт-терапевтична програма для дітей «груп ризику» кожна мікрогрупа студентів на основі ознайомлення із соціально-педагогічною літературою обґрунтувала доцільність використання мови кольору, символів та образів замість звичного вербального мовлення із врахуванням специфіки роботи з дітьми різних «груп ризику». На наступному етапі були підібрані різноманітні види робіт, проаналізовано їх арт-терапевтичний ефект залежно від категорії дітей та цілей, які ставляться у процесі їх виховання. Завершальним

етапом роботи над проектом в умовах аудиторної роботи стало обговорення розроблених корекційно-розвивальних програм, внесення коректив у їх зміст методом «мозкового штурму». Проте робота над проектом на цьому не закінчується. Студентам пропонується здійснити практичну реалізацію розробленої програми у безпосередній взаємодії із дітьми «групи ризику». Одна із груп студентів втілила задумане спільно із громадською організацією «Child art» «da Vinci» у комунальному закладі «Дитячий будинок «Наш дім» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області. Студенти в ролі арт-терапевтів працювали із дітьми, побачили, як прийоми роботи, що були запропоновані, давали змогу дітям виплеснути свої емоції, перебороти страхи та налагодити контакт із самим собою – зрозуміти свої думки, свої прагнення. Майбутні соціальні педагоги спостерігали за процесом арт-творення, підтримували починання дітей. По завершенню практичної роботи відбувся етап рефлексії практичної діяльності, внесені корективи у корекційно-розвивальну програму.

Включення студентів у проектну діяльність під час вивчення соціально-педагогічних дисциплін сприятиме підвищенню ефективності засвоєння навчального матеріалу, формуванню творчого мислення, розвитку педагогічних умінь і формуванню потреби у самовдосконаленні при дотриманні таких умов: чітке визначення мети, яка досягається студентами у процесі виникнення ідеї, створення та реалізації проектів, її спрямованість на майбутню професійну діяльність, на самовдосконалення особистості і професіонала; зв'язок проблеми, що вирішується у проекті із системою психолого-педагогічних знань, умінь, навичок, які б активізували потреби студентів в індивідуальному відкритті способу розв'язання визначеного педагогічного завдання; планування викладачем системи проектів, визначення місця кожного із них у системі вивчення навчальної дисципліни та системі професійної підготовки в цілому; створення освітнього середовища, яке б спонукало студентів до самостійного пошуку інформації для реалізації проекту; створення викладачем якісного портфелю навчально-методичних матеріалів у якості зразків для студентів.

Для з'ясування самооцінки діяльності студентів у ході застосування проектів нами було проведене опитування 33 студентів четвертого курсу напряму підготовки «Соціальний педагог» Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, які брали участь у виконанні проектів під час вивчення соціально-педагогічних дисциплін. Проаналізуємо деякі результати цього опитування, всі питання якого були відкриті, студентам не пропонувалися варіанти відповідей.

Серед умінь, які формуються у студентів у процесі виконання проектів, випускники бакалаврату назвали такі: уміння швидко знаходити потрібну та цікаву інформацію, користуватися різноманітними джерелами інформації (назвав 31 студент – 94 % опитаних), уміння

пояснювати та розповідати, ставити чіткі та лаконічні запитання, уміння зацікавити аудиторію, уміння ораторського мистецтва (29 студентів – 88 %), уміння працювати в команді / колективі / групі, уміння розуміти один одного (28 студентів – 85 %), уміння працювати з комп'ютером (23 студенти – 70 %), уміння аналізувати прочитане та почуте, виділяти головне, конкретизувати (21 студент – 64 %), уміння слухати (15 студентів – 45 %), креативність (13 студентів – 40 %). Студенти відзначали, що така організація роботи є цікавою та неординарною, з'являється щось нове у процесі навчання; є можливість спільно працювати, а бесіди, дискусії у процесі захисту виконаного завдання допомагають краще засвоїти навчальний матеріал; зникає страх, розгубленість, коли зустрічаєшся із завданнями, які раніше не виконувалися, і потрібно самостійно знайти шлях розв'язання задачі, що, в свою чергу, полегшило виконання завдань професійної діяльності у ході практичної роботи.

Засобом діагностики готовності майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічної діяльності, рівня їхньої професійної підготовки у нашому досвіді є портфель навчальних та творчих досягнень. Створення такого портфелю дозволяє поєднати процес засвоєння знань із формуванням умінь, з практичною діяльністю.

Навчальний портфель є, як засобом діагностики рівня оволодіння навчальним предметом, так і прийомом самоідентифікації майбутніх фахівців. Тому викладач, пропонуючи будь-яке завдання, повинен вказувати критерії оцінки матеріалів, які доцільно обговорити спільно зі студентами. У цьому разі майбутні педагоги зможуть здійснювати об'єктивний аналіз своєї діяльності: що вдалося, що не вдалося, а також визначати свої найближчі навчальні плани, інтереси, цілі, з'ясувати у процесі обговорення з іншими свої подальші цілі та способи їх досягнення. Організуючи обговорення результатів роботи з навчальним портфелем ми ознайомлюємо студентів із тими інтелектуальними умінями, якими вони повинні оволодіти: 1) аналізувати конкретні явища; 2) розчленовувати ціле явище на структурні одиниці; 3) сприймати виникнення проблемної ситуації; 4) формулювати проблему; 5) вирішувати проблему відомим способом; 6) знаходити нові способи вирішення проблеми шляхом висування гіпотез; 7) розкривати зв'язки між явищами, порівнюючи їх між собою; 8) здійснювати перенос засвоєних знань на розгляд нових; 9) обґрунтовувати, доводити гіпотезу; 10) перевіряти знайдене рішення.

Портфель, який створюють майбутні соціальні педагоги, містить такі розділи: по-перше, мотиви вибору професії (усвідомлення студентом важливості реалізації соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на вирішення проблем клієнтів); по-друге, етапи професійного й особистісного зростання (наявність систематизованих знань з людинознавчих наук, які допомагають краще зрозуміти особистість та її проблему; глибоке переконання у необхідності гуманного впливу на

клієнта; власне соціально-педагогічна діяльність, спрямована на створення сприятливих умов соціалізації особистості та мінімізацію негативних факторів середовища); по-третє, досягнуті результати (сформованість високого рівня знань, підкріплених практичною діяльністю); по-четверте, перспективи працевлаштування й професійного зростання (уявлення формуються на випускних курсах на основі оцінки ситуації у місті, селищі або області стосовно наявності робочих місць у закладах соціальної сфери). Портфель обов'язково підкріплюється фотодокументами, грамотами, дипломами, авторськими розробками, малюнками, віршами, науковими роботами, публікаціями, підготовка яких дозволяє студенту об'єктивно оцінити свій професійний рівень у сфері реалізації соціально-педагогічної діяльності.

Тож, навчальний портфель дає можливість студенту професійно підійти до оцінки власних досягнень, вибудувати особистісну траєкторію успіху як професіонала. За умови, що робота з портфелем навчальних досягнень виконується протягом тривалого часу, у студентів формується звичка збирати, аналізувати, порівнювати, систематизувати, узагальнювати різноманітні матеріали щодо соціально-педагогічної діяльності, в загальному, і своїх надбань, зокрема, що є основою для самовдосконалення.

Отже, процес професійної підготовки соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу включає як теоретичний, так і практичний блок, спрямований на оволодіння фахівцем готовності до реалізації таких виробничих функцій: гностичної, комунікативної, організаторської, діагностичної, прогностичної, посередницької, охоронно-захисної, попереджувально-профілактичної, соціально-терапевтичної та корекційно-реабілітаційної.

Список використаної літератури

1. Стіл Дж. Методична система «Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів»: Підготовлено для проекту «Читання та письмо для розвитку критичного мислення» / Дж. Стіл, К. Мередіт, Ч. Темпл. – Ч. III–IV. – К.: Міленіум, 2001. – 104 с.

Омельяненко С. В., Доннік М. С. Сучасні технології навчання у професійній підготовці соціальних педагогів

У статті презентовано досвід використання сучасних технологій навчання майбутніх соціальних педагогів у процесі вивчення соціально-педагогічних дисциплін. Авторами розглянуто виробничі функції визначені Галузевим стандартом та подано досвід формування у студентів готовності до їх реалізації. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації комунікативної професійної функції здійснюється шляхом використання діалогових технологій навчання; гностичної функції – шляхом застосування технології формування критичного мислення на основі чотирьох фаз мисленнєвої діяльності;

прогностичної, посередницької, охоронно-захисної, попереджувально-профілактичної, соціально-терапевтичної, корекційно-реабілітаційної професійних функцій – через метод проектів. Засобом діагностики готовності майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічної діяльності у досвіді авторів є портфель навчальних та творчих досягнень.

Ключові слова: технології навчання, майбутні соціальні педагоги, виробничі функції.

Омельяненко С. В., Донник М. С. Современные технологии обучения в профессиональной подготовке социальных педагогов

В статье представлен опыт использования современных технологий обучения будущих социальных педагогов в процессе изучения социально-педагогических дисциплин. Авторами представлен опыт формирования готовности студентов к реализации профессиональных функций, указанных в Отраслевом стандарте. Формирование готовности будущих социальных педагогов к реализации коммуникативной профессиональной функции осуществляется в процессе использования диалоговых технологий обучения; гностической функции – технологии формирования критического мышления; прогностической, охранно-защитной, социально-терапевтической, посреднической, предупредительно-профилактической, коррекционно-реабилитационной профессиональных функций – метода проектов. Средством диагностики готовности будущих социальных педагогов к социально-педагогической деятельности в опыте авторов выступает портфель учебных и творческих достижений.

Ключевые слова: технологии обучения, будущие социальные педагоги, производственные функции.

Omelianenko S., Donnik M. Modern Technologies of Teaching in the Professional Training of Social Teachers

The article presents the experience of using modern technologies of future social teachers teaching in the process of studying social and pedagogical subjects. The authors examined production functions defined by the Sector Standard and introduced the experience of training readiness of future social teachers to put them into practice. The training of readiness of future social teachers to implement the communicative professional function is carried out by using dialogical technologies of teaching. The training of readiness to introduce the gnostic function is implemented by using the technology of training critical thinking on the basis of four phases of mental activity. The process of training of social teachers as for implementation of prognostic, intermediary, security and protecting, precautionary and preventive, social and therapeutic, corrective and rehabilitation professional functions are offered to carry out by using different content projects based on the themes of social and pedagogical subjects. The authors' experience shows that the method of diagnosing of future social teachers' readiness to social and pedagogical activity is the bag of educational and creative achievements that

allows to connect the process of mastering knowledge to training skills and practical activity. The educational bag is the method of future specialists' self-identification, which gives students an opportunity to evaluate their own achievements, to build their own path of professional success.

Key words: technologies of teaching, future social teachers, professional functions.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2016 р.

Прийнято до друку 25.03.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 378.147:37.013.42-051

Н. Л. Отрощенко

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

В умовах модернізації української системи освіти особливої уваги заслуговує проблема підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних виконувати свої професійні функції у контексті ефективної професійної діяльності. Майбутній фахівець у галузі соціально-педагогічної роботи має бути готовий до реальної практичної діяльності, володіти навичками самостійної праці й професійного самовдосконалення, урахувати реальні умови соціального середовища, у якому здійснюється професійна діяльність. У зв'язку з цим постає проблема формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи в умовах інтеграції соціальних інститутів, взаємодії у вирішенні пріоритетних соціальних питань [1]. Використання інновацій у навчальному процесі сприяє підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців, які мають достатній рівень професійної компетентності, що відповідає вимогам сьогодення.

У сучасній науці різним аспектам проблеми професійної підготовки соціальних педагогів присвячено праці багатьох дослідників, зокрема, теоретико-методологічним основам професійної підготовки соціальних педагогів в системі вищої освіти (О. Безпалько, В. Бочарова, Л. Мішик, А. Капська, Л. Завацька, Г. Лактіонова, В. Поліщук, І. Зверева та ін.); практичним аспектам професійної підготовки (Р. Вайнола, М. Галагузова, В. Симонович та ін.); готовності до професійної діяльності (В. Сластьонін). Здійснена також низка досліджень з питань підготовки фахівців для різних сфер соціально-педагогічної діяльності: до виховної діяльності в умовах оздоровчого табору (Л. Пундик), до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнівської молоді